

Satversmes tiesa

Kopsavilkums

Lieta Nr. 2023-34-01

03.01.2025.

Satversmes tiesa 2024. gada 23. maijā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2023 34 01 “Par Izglītības likuma 50. panta pirmās daļas 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 106. pantam”.

Lietā tika vērtēta tiesību norma, kas liedz par tiša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu sodītai personai strādāt par pedagogu, izņemot gadījumu, kad pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas Izglītības kvalitātes valsts dienests izvērtējis, vai tas nekaitē izglītojamo interesēm, un atļāvis šai personai strādāt par pedagogu.

Lieta tika ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības. Tajā norādīts, ka pieteikuma iesniedzējs atbrīvots no pedagoga amata pēc tam, kad ticis sodīts par tiša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu – transportlīdzekļa vadīšanu alkohola reibumā. Sodāmība viņam tikšot dzēsta pēc sešiem gadiem. Pieteikuma iesniedzējs neiebilstot pret aizliegumu veikt pedagoga darbu pašu par sevi, bet gan pret to, ka Izglītības kvalitātes valsts dienests nedrīkst vērtēt personas atbilstību pedagoga amatam uzreiz pēc sodoša nolēmuma spēkā stāšanās un pirms sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Pieteikuma iesniedzēja ieskatā, apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežo tiesības brīvi izvēlēties un saglabāt nodarbošanos.

Pirmkārt, Satversmes tiesa atzina, ka izglītības process ietver ne tikai mācību, bet arī audzināšanas darbu. Audzināšanas darbā pedagogs rada priekšstatu par sabiedrībā pieņemtajām morāles vērtībām un tām atbilstošajiem tikumiem. Proti, pedagoga uzdevums ir palīdzēt izglītojamiem veidot tikumus, kas sakņojas iekšējā pārliecībā un ir saskanīgi ar sabiedrības kopējo izpratni par to, kas uzskatāms par morāli pareizu un tiesisku. Būtiski, lai pedagogs pats rādītu paraugu sabiedrības vērtību ievērošanā un cienīšanā. Ja pedagogs izvirza prasības izglītojamiem (tostarp attiecībā uz normatīvo aktu ievērošanu), bet pats ir rīkojies pretēji šīm prasībām, tiek grauta izglītības procesam tik svarīgā uzticēšanās pedagogam.

Otrkārt, Satversmes tiesa norādīja, ka valsts negatīvā reakcija uz izdarīto noziedzīgo nodarījumu sastāv no divām daļām – no kriminālsoda un sodāmības. Arī pēc kriminālsoda pilnīgas izciešanas, kamēr sodāmība nav dzēsta vai noņemta, personas tiesiskais statuss nav līdzīgs tādas personas tiesiskajam stāvoklim, kura agrāk nav pārkāpusi krimināltiesiskos aizliegumus. Piemēram, apstrīdētā norma uz sodāmības laiku liedz personai tiesības strādāt par pedagogu. Vienlaikus apstrīdētā norma neizslēdz to, ka pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas var tikt individuāli vērtēta attiecīgās personas atbilstība pedagoga amatam. Ir nepieciešams pārliecināties, vai persona ar savu attieksmi pret noziedzīgo nodarījumu, kā arī ar savu uzvedību un darbību ir apliecinājusi to, ka ir spējīga izglītojamiem radīt pareizu priekšstatu par sabiedrībā spēkā esošām normām.

Treškārt, Satversmes tiesa secināja, ka likumdevējs proporcionāli personas izciestajam sodam jau ir diferencējis sodāmības ilgumu un līdz ar to arī laikposmu, kurā personas tiesības ieņemt pedagoga amatu ir ierobežotas. Līdz ar to brīdis, no kura iespējams jēgpilni vērtēt personas resocializēšanos un tādējādi arī atbilstību pedagoga amatam, ir sodāmības termiņa beigu datums. Ja personas atbilstība pedagoga amatam būtu jāvērtē agrāk, būtu apdraudētas izglītības kvalitātes valsts dienesta iespējas objektīvi novērtēt risku, kādam var tikt pakļauta izglītojamo drošība, kā arī intelektuālā un fiziskā attīstība.

Ievērojot minēto, Satversmes tiesa atzina apstrīdētajā normā ietverto pamattiesību ierobežojumu par samērīgu, bet apstrīdēto normu – par atbilstošu Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.